

Спираючись на думки видатних науковців України, можна зробити певні висновки щодо функцій господарського судочинства. Господарські суди не лише здійснюють самоврядування, виконуючи низку управлінських функцій, но і також виконує управлінський вплив, який здійснюють господарські суди на економічні відносини, розглядаючи і розв'язуючи спори між суб'єктами економічних відносин, активно впливаючи на них з метою дотримання законності і державної дисципліни, усунення недоліків у господарській діяльності. Саме тут яскраво виражений момент коли господарські суди виступають як один з найважливіших елементів в механізмі управління економікою України, приводячи поведінку суб'єктів господарської діяльності у відповідність із встановленими нормами законодавства у цій сфері.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Господарський процес : навч. посіб. За заг. ред. проф. В. А. Кройтора. Харків, 2020. 328 с.
2. Комаров В. В., Сакара Н. Ю. Право на справедливий судовий розгляд у цивільному судочинстві. Харків : Нац. юрид. акад. ім. Ярослава Мудрого, 2007. С. 15–16.
3. Степанов С. В. Господарські суди України в системі органів судової влади. *Lex Portus*. 2018. № 2. С. 110–117.
4. Чернадчук В. Д., Сухонос В. В., Нагребельний В. П. та ін. Господарське процесуальне право: Підручник; За заг. ред. к.ю.н. В. Д. Чернадчука. 2ге вид., пере роб. і доп. Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. 378 с.

Баюш Діана Валеріївна,

*студентка 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник: *д.ю.н., професор, завідувач кафедри господарського права і процесу Подцерковний О. П.*

«ПРИМІРНІ ТА ТИПОВІ ДОГОВОРИ ЯК РЕГУЛЯТОРИ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН»

У чинному законодавстві України закріплюються такі нормативно-правові акти в сфері договірних відносин, як типові та примірні договори. У зв'язку із потребами поліпшення вітчизняного бізнес-клімату як передумови майбутнього відновлення економіки України

варто визначитися із правовою природою, перспективами та науково-обґрунтованими межами застосування цих інститутів у національному законодавстві.

Кабінет Міністрів України, уповноважені ним органи виконавчої влади можуть рекомендувати суб'єктам господарювання орієнтовні умови господарських договорів примірні договори, а у визначених законом випадках, затверджувати типові договори (п. 2 ст. 179 ГК).

Цей законодавчий припис має на меті спростити оформлення договірних відносин, для того аби сторони договору швидше реалізовували свої права та обов'язки використовуючи готові проекти договорів і не затягували процес оформлення договірних відносин через погодження окремих умов.

Основне призначення типових та примірних договорів влучно окреслила О. А. Беляневич: вони визначають необхідну або бажану, з точки зору держави, модель договірної зобов'язання, а також спрощують процес укладення конкретних господарських договорів (узгодження умов договору).[1]

С. А. Верб визначає типовий договір як нормативний акт, в якому правила поведінки виражені у формі умов відповідного цивільно-правового договору.[2] Ця думка в подальшому знайшла своє закріплення у ЦК України, де законодавець безпосередньо визнав правомірність типових умов договору (ст. 630). Проте зміст цієї статті не розкриває поняття типові договори, а лише закріплює положення щодо типових умов договорів певного типу. Якщо ж у договорі відсутні посилання на типові умови, такі типові умови можуть застосовуватися як звичай ділового обороту, тобто правила поведінки, які не встановлені актами цивільного законодавства, але є усталеними у певній сфері цивільних відносин (ст. 7 ЦК).

Ці положення цивільного законодавства слід тлумачити таким чином: у випадку, коли для сторін договору не є обов'язковим типовий договір (наприклад, Типовий договір оренди землі, затверджений постановою КМУ від 03.03.2004 р. № 220, не поширюється на випадки звичайної господарської оренди), сторони можуть передбачити його обов'язковість у силу договору. В іншому випадку умови типового договору також, як і примірних договорів, можуть розглядатися сторонами для таких договірних відносин як діловий звичай. [3]

У типовому договорі закріплені обов'язкові та диспозитивно-рекомендаційні положення, але це у свою чергу не позбавляє його

нормативності, за умови якщо його було затверджено компетентним органом і належним чином зареєстроване.[4]

Слід зазначити, що сьогодні при регулюванні договірних відносин про надання послуг спостерігається тенденція до розширення кола типових договорів. І тут заслуговують на увагу висловлені у літературі застереження щодо такого: а) положення цих договорів не повинні суперечити ЦК України та іншим законам України; б) затверджувати нормативними актами типові договори, що мають імперативні приписи, можуть поширюватися лише на ті договори, які є публічними (насамперед йдеться про надання послуг такими монополістами як Укрзалізниця, Укртелеком), а інакше імперативні приписи будуть вступати в суперечність із принципом свободи договору (ст. 3 ЦК України)¹⁴.^[5] Хоча й останнє твердження може викликати зауваження, враховуючи, що свобода договору будь-якого випадку не може порушувати імперативні обмеження відповідно до положень ст. 3 ЦК.

Таким чином, типізацію договірних форм у сфері надання послуг слід проводити доволі обережно та, як слушно зазначає А. Б. Гриняк, на рівні рекомендаційного, однак не обов'язкового характеру.^[6]

Також варто сказати про недоречність надмірного втручання держави у свободу договору, тому що це значно стримує ділову активність та у свою чергу робить договір негнучким до потреб суб'єктів економічних відносин.

Частина 4 статті 179 ГКУ містить чіткі правила застосування типових договорів, а саме: – сторони не можуть відступати від змісту типового договору; – сторони мають право конкретизувати його умови.

У цьому контексті слід окремо зупинитися на питанні, що означає фраза «сторони не можуть відступати від змісту типового договору», вжита у частині 4 статті 179 ГКУ. Тут варто звернутися до позиції Вищого господарського суду у пункті 38 листа від 07.08.2008 № 01-8/211 «Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України» роз'яснював, що викладення умов договору у спосіб, відмінний від застосованого у типовому договорі (приміром, викладення умов договору іншими словами), не є відступом від змісту типового договору. Під таким відступом слід розуміти включення сторонами до господарського договору умов, які створюють регулювання, що за змістом прав і обов'язків сторін суперечить відповідному регулюванню, передбаченому типовим договором.

Тобто сам по собі факт недотримання типової форми договору (викладення умов договору іншими словами або в іншій черговості, вилучення чи навпаки додавання окремих положень тощо), якщо така існує, не є порушенням законодавства, а отже не спричиняє недійсності укладеного між сторонами договору за умови, що набір прав та обов'язків, закріплених у такому договорі, відповідає положенням законодавства.

Про юридичну силу примірних договорів свідчить сама їхня назва: примірні договори, – це лише зразки, застосування яких рекомендовано, однак не обов'язкове. Самі по собі примірні договори – не підлягають державній реєстрації у Мін'юсті, незалежно від їх видавника, але акти, про їх затвердження проходять таку державну реєстрацію. Ці договори наближені за формою до санкціонованого державою звичаю. Це зручний шаблон, який може доповнюватися чи змінюватися сторонами на власний розсуд, однак з урахуванням положень актів законодавства.

Разом із тим, дискусійним є запропоноване в доктрині визначення примірного договору як правового ненормативного акта, що містить умови, які не є нормативними, а слугують рекомендаціями сторонам договору щодо питань, які доцільно узгодити для повного врегулювання їх взаємовідносин.[7] Більш виваженою тут видається позиція В. Г. Олюхи, на думку якого примірний договір є правовим актом ненормативного характеру, оскільки він затверджується відповідними державними органами, проходить реєстрацію в Міністерстві юстиції України і поширює свою дію на невизначене коло осіб на території всієї держави. Деякі умови такого договору знаходять своє відображення щодо інших умов, хоча і не визначаються їх змістом, проте вони охоплюють питання, які сторони в змозі вирішити самостійно.[8]

Отже, примірний договір слід розглядати, як нормативно-правовий акт, що містить диспозитивні норми, викладені в особливій формі.

Якщо розглядати іноземну практику використання стандартних форм договорів, то уваги заслуговує справа *Mascaulay v Schroeder Music Publishing Co Ltd*, в якій суддя констатував факт існування двох категорій стандартних форм договорів. Перша форму договору включає в себе договори, які являють собою результат перемовин, хоча і мають стандартну форму. Другі ж є більш розповсюдженими формами між організаціями, що представляють інтереси сторін. Умови цього виду стандартної форми договору не були предметом пере-

говорів між його сторонами або затверджені будь-якою організацією, що представляє інтереси слабшої сторони.[9]

Проформи та стандартні форми широко застосовуються по всьому світу суб'єктами господарювання, для того щоб полегшити ведення бізнесу. Найбільш відомими прикладами є чартери проформи BIMCO, стандартні страхові поліси, проформи стандартних договорів FOSFA і GAFTA в торгівлі, проформи FIDIC при проектуванні та будівництві та багато інших.[10]

Отже можна зробити висновок, що основне призначення типових і примірних договорів полягає, на мою думку, в існуванні потреби держави визначати там, де це необхідно, бажану модель поведінки конкретних учасників договірної зобов'язання, а також спростити процес укладання договорів в економічній сфері.

Застосування примірних договорів було б доцільним у випадку коли договірні відносини носять внутрішній характер (всередині корпорації, підприємства або інших подібних формувань), без залучення інших, зовнішніх контрагентів. Також доречно було б використання саме примірних договорів, а не типових у випадках, коли сторони договірних правовідносин узгодили між собою застосування тих чи інших договірних умов.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Иоффе О. С. Обязательственное право. М.: Юрид. лит., 1975. 880 с.
2. Цивільне право України: підручник. за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. К.: Юрінком Інтер, 1999. 780 с.
3. Господарське право: підручник. За ред. О. П. Підцерковного, В. Г. Олюхи та ін. 2018. 684с.
4. Цивільне право. Редколегія: Д. В. Боброва, О. В. Дзера, Н. С. Кузнецова, О. А. Підпригора. К. : Вентурі, 1997. 480 с.
5. Бервено С. М. Проблеми договірної права України: монографія. К.: Юрінком Інтер, 2006 С. 83.
6. Гриняк А. Б. Договірні зобов'язання з виконання робіт у цивільному праві України: автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.03, 2013. С. 11.
7. Скаун О. Ф. Теорія держави і права: підручник. Х. : Консум, 2001. 656 с.
8. Олюха В. Г. Цивільно-правовий договір, поняття, функції та система дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. К., 2003. 191 с.
9. Macaulayv Schroeder Music Publishing CoLtd [1974] II-URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Schroeder_Music_Publishing_Co_Ltd_v_Macaulay.
10. Попелюк В. П. Щодо використання стандартних форм господарських договорів у зовнішньоекономічній діяльності. URL: <http://dspace.onua.edu>.

Безштанківська Тетяна Андріївна,

*Студентка 4-го курсу, факультету прокуратури та слідства
(кримінальної юстиції) Національного університету «Одеська
юридична академія»*

Науковий керівник: *к.ю.н., доцент, доцент кафедри господарського
права і процесу Згама А. О.*

ФОРС-МАЖОР У ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИНАХ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Війна внесла зміни у всі сфери життя нашої країни, бойові дії руйнують не лише міста, але й завдають шкоди цивільному населенню. Російська агресія ускладнила також виконання зобов'язань по укладених договорах, а подекуди зробила таке виконання неможливо. У зв'язку з цим майже всі суб'єкти господарювання звернули увагу на такий розділ в договорах, як форс-мажор або обставини непереборної сили. Отже, що ж таке форс-мажорні обставини?

Форс-мажор – це надзвичайні і невідворотні обставини, що об'єктивно унеможливають виконання зобов'язань які передбачені умовами договору або обов'язків згідно із законодавчими та іншими нормативними актами [2]. До таких обставин, в тому числі відносяться:

- збройний конфлікт або серйозна погроза такого конфлікту;
- загроза війни;
- ворожі атаки;
- блокада;
- дії іноземного ворога;
- військові дії;
- оголошена та не оголошена війна;
- вторгнення;
- введення комендантської години.

Тому, нинішня ситуація в Україні абсолютно відповідає такому визначенню. Існує певна процедура засвідчення настання форс-мажорних обставин, адже це не відбувається автоматично. Посвідчувати форс-мажорні обставини має право лише торгово-промислова